

Aspectes econòmics de l'evolució del sistema públic d'ensenyament superior a Catalunya, 1985-1992 ^{1*}

Esteve Oroval*

Jorge Calero*

1. Introducció

L'educació superior espanyola ha sofert un procés d'expansió generalitzat a partir de la segona meitat de la dècada dels vuitanta. Malgrat això, aquesta expansió no pot ser analitzada conjuntament, atès que durant el mateix període es fan efectives les transferències de competències en matèria d'educació a set comunitats autònomes que comencen a dur a terme polítiques universitàries no sempre concurrents.

En aquest article abordarem el model català d'expansió universitària i el seu finançament, fent èmfasi en els problemes derivats de l'expansió i les seves possibles solucions. Per fer-ho, utilitzarem la següent estructura: en primer lloc, en l'apartat 2 es descriuen els elements bàsics del procés d'expansió (especialment la creació de les cinc noves universitats) i la situació resultant tal i com es presenta en l'actualitat. Sense aquestes descripcions no cobrarien sentit les anàlisis més específiques sobre el finançament, que es presenten en els apartats 3 i 4.

(1*) Aquest article és una adaptació de la ponència presentada pels mateixos autors a les II Jornadas de l'AEDE Enseñanza Superior y empleo. Un enfoque regional, que tingueren lloc a Màlaga els dies 28 i 29 d'octubre de 1993.

* Esteve Oroval és catedràtic d'Economia Aplicada a la Universitat de Lleida i president de l'Associació d'Economia de l'Educació. La seva trajectòria en el camp de l'Economia de l'Educació s'ha traduït en nombroses publicacions.

* Jorge Calero és professor titular d'Economia Aplicada a la Universitat de Barcelona. El seu treball s'ha centrat en l'Economia de l'Educació. L'any 1992 va rebre el Premi Ramon Trias Fargas de tesis doctorals en Hisenda Pública. Ha publicat recentment el llibre *Efectos del gasto público educativo* i és coautor de diverses publicacions en el camp de la planificació educativa i el finançament de l'educació.

Adreça professional dels autors: Departament d'Economia Política, Hisenda Pública i Dret Financer i Tributari. Facultat de Ciències Econòmiques i Empresariales. Avda. Diagonal, 690. 08034 Barcelona.

En l'apartat 3 s'analitzen l'evolució i les característiques del finançament de la universitat catalana, considerada en conjunt, de manera que es podran establir comparacions amb les pautes de finançament del conjunt d'Espanya i, en ocasions, de la Comunitat Europea. En l'apartat 4 ens centrarem en comparacions internes, establertes entre les pautes de finançament de les diverses universitats catalanes.

L'article finalitza en l'apartat 5, en el qual s'aporten algunes propostes relatives a la política universitària catalana.

2. Descripció del procés d'expansió universitària a Catalunya. Situació resultant

En aquest apartat es descriu el procés d'expansió que es produeix en el sistema universitari català durant el període 1985-93; en aquesta descripció no s'aborden elements relatius al finançament de tal procés perquè són introduïts amb detall en els apartats 3 i 4 d'aquest treball. Presentem breument, en primer lloc, una sèrie d'elements que configuren el desenvolupament del procés (ordenats cronològicament) per passar, a continuació, a descriure els elements que considerem més rellevants de la situació resultant. Aquest apartat està destinat, doncs, a proporcionar el marc global en el qual cobra sentit l'anàlisi de les dades de finançament presentades en els següents apartats.

L'any 1985, en produir-se el traspàs de competències en matèria d'universitats a la Generalitat de Catalunya, existeixen en aquesta Comunitat Autònoma tres universitats: la Universitat de Barcelona (UB en endavant), la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB en endavant) i la Universitat Politècnica de Catalunya (UPC en endavant). Dos anys després (23.6.87) es produeix la compareixença davant la Comissió de Política Cultural del Parlament de Catalunya dels rectors de les tres universitats catalanes (vegeu diari de sessions, Parlament de Catalunya, 1987), fet que provoca l'inici d'un debat sobre l'expansió de la universitat catalana, debat en el qual es plantegen diferents alternatives per a la política educativa universitària de la Generalitat de Catalunya.

El procés d'expansió es tradueix durant els anys següents en dos subprocessos paral·lels:

- Acceleració de la inversió en les universitats ja existents mitjançant el Pla quadriennal d'inversions (1989-92).

- Inici del projecte d'una quarta universitat catalana

Mitjançant aquests dos sub processos s'intenta donar resposta a les dues qüestions més rellevants en el debat obert: la massificació i els desequilibris territorials de la universitat catalana.

El Pla quadriennal va ser aprovat pel Consell Executiu de la Generalitat el febrer de 1988, i es va distribuir una inversió de 25.000 milions de pessetes (MPTA) entre la UB, la UAB i la UPC de la següent manera: 8.000 MPTA per a la UB, 5.500 MPTA per a la UAB i 10.000 MPTA per a la UPC, amb 1.450 MPTA no distribuïdes per endavant. Aquest pla va ser elaborat conjuntament per la Direcció General d'Universitats i les tres universitats implicades, i tenia com a objectius els següents:

«Preveia un conjunt d'inversions, prioritzades d'acord amb els criteris estudiats pel Consell Interuniversitari de Catalunya, amb l'objectiu de realitzar un conjunt de projectes que resolguessin els problemes estructurals de les universitats, ampliant les superfícies de docència i de recerca, reorganitzant els seus campus i completant la seva oferta universitària i de serveis» (Direcció General d'Universitats, 1993: 147).

En referència a la IV Universitat, l'enfocament que es dona en una sèrie de documents produïts per la Direcció General d'Universitats de la Generalitat de Catalunya i pel Consell Interuniversitari se centra bàsicament en la perspectiva de la quantitat d'oferta: la IV Universitat com a mecanisme de desmassificació. En les *Bases per a un avantprojecte de la IV Universitat* apareixen les següents idees:

«En conseqüència, el primer curs de la IV Universitat podria tenir una demanda de matrícula de 9.500 alumnes l'any 1989-90 si tots els centres entressin en funcionament aquell curs [...] D'aquesta manera és possible que la població d'una hipotètica IV Universitat catalana s'acostés, un cop passat el seu període funcional, als 20.000-25.000 alumnes, considerats com a xifra idònia per a una universitat. [...] A més a més, la Quarta Universitat tindria la important finalitat de facilitar, mitjançant l'absorció de part de l'excés actual de demanda a les altres universitats, que aquestes no solament atuessin la seva massificació sinó que tinguessin l'oportunitat d'iniciar igualment nous estudis i de reestructurar-se sense incrementar-se el nombre dels seus estudiants per damunt dels límits actuals que s'han fixat com a idonis. Aquest funcionament com a sobreeixidor o mecanisme de seguretat del sistema constituiria sens dubte el millor fonament per a decidir els tipus d'estudis amb què podria iniciar les seves activitats una IV Universitat». (Direcció General d'Universitats, 1988: 74-79.)

Un grup de treball del Consell Interuniversitari, en sessions que tenen lloc entre el 31.10.88 i el 31.7.89, dissenya una *Proposta de criteris per a la programació universitària de Catalunya*. En aquesta proposta es plantegen dues alternatives, anomenades A i B:

«L'alternativa A comporta la creació d'una Universitat amb un campus situat dintre del conjunt de comarques format pel Maresme, el Barcelonès i el Baix Llobregat.

L'alternativa B comporta la creació de les Universitats de Girona, Lleida i Tarragona/Reus amb els centres actualment existents en aquestes ciutats i la creació d'altres». (Consell Interuniversitari, 1990: 65.)

En un acord del Consell Executiu de la Generalitat amb data 25.9.89 s'aprova la proposta de programació universitària de Catalunya, en la qual les alternatives plantejades pel Consell Interuniversitari passen a ser considerades com a compatibles, i es proposa el seu desenvolupament simultani.

«Les decisions que caldria prendre en virtut de l'Acord pres pel Consell Executiu, i de les últimes dades obtingudes per la preinscripció del curs 1989-90, són les següents:

1) Incrementar l'oferta en nuclis de fora de Barcelona i Bellaterra, en especial en els de Girona, de Tarragona/Reus, de Lleida i d'algun altre que, eventualment, es pugui considerar, amb l'objectiu a mig termini que, quan aquests tres nuclis siguin suficientment consolidats i tinguin els serveis i la infraestructura adients, puguin passar a ser universitats independents. Això aconsellaria establir, de forma immediata, mecanismes de coordinació entre els centres universitaris dependents de diverses universitats, però situats en una mateixa àrea geogràfica.

2) Creació d'una universitat a Barcelona o en la zona de l'entorn, amb estudis fonamentalment de l'àrea de Ciències Socials, amb la doble finalitat d'incrementar moderadament l'oferta universitària que atengui, bàsicament, les poblacions del Barcelonès, del Baix Llobregat i del Maresme i de descongestionar alguns centres de la Universitat de Barcelona». (Direcció General d'Universitats, 1989: 65.)

L'èmfasi quant als objectius de la IV Universitat continua sent la quantitat d'alumnes que pugui absorbir:

«Es pot considerar que per la nova Universitat el volum del primer curs serà de 5.000 alumnes i el total de 20.000 quan es trobi a ple funcionament». (Direcció General d'Universitats, 1989: 68.)

El projecte de la IV Universitat es plasma definitivament en la creació de la Universitat Pompeu Fabra¹ (UPF en endavant). La llei per la qual es crea aquesta Universitat no defineix el seu emplaçament ni les seves característiques ja que només fa esment de les propostes de l'acord del Consell Executiu amb data 25.9.89.

(1) La llei mitjançant la qual es crea aquesta universitat és la 11/90, de 18.6.90.

La UPF comença la seva activitat l'octubre de 1990, definint-se com una universitat substancialment diferent a l'esbossada en els projectes previs, essencialment en dos aspectes:

- Des de l'inici del seu funcionament la UPF comença a caracteritzar-se com una universitat poc centrada en la resolució del problema de massificació²; els aspectes prioritaris de la seva activitat se centren en la qualitat de l'ensenyament, l'adaptabilitat dels currículums a les necessitats de l'entorn socio-econòmic, la diversificació dels tipus d'estudi i la competitivitat dels seus equips d'investigació.

- La UPF s'instal·la en un edifici remodelat del centre de Barcelona, descartant-se, d'aquesta manera, les propostes alternatives de situar-la al Baix Llobregat o al Maresme, comarques pròximes a Barcelona. L'expansió posterior de la UPF es realitza en edificis remodelats propers al nucli antic de Barcelona. L'elecció de la ubicació de la UPF pot considerar-se poc ajustada a les propostes analitzades en un estudi datat de març de 1989: *Estudis previs per a la localització territorial de la IV Universitat* (Departament d'Ensenyament, 1989), on s'afirma el següent:

«Aquestes dades il·lustren el major dèficit [d'oferta universitària] existent al Baix Llobregat en relació a les restants comarques catalanes, fet especialment significatiu envers al Maresme i al Barcelonès, i reforça, per tant, l'opció del Baix Llobregat com a més apropiada per a la implantació definitiva de la nova Universitat». (Departament d'Ensenyament, 1989: 43.)

La localització final de la UPF ve motivada bàsicament per la confluència de dos grups d'interessos: interessos universitaris relacionats amb el model descrit en el punt anterior i que precisen d'una localització més cèntrica que la que es podria aconseguir al Baix Llobregat o al Maresme, i interessos urbanístics, en concret de l'Ajuntament de Barcelona, que pot utilitzar la UPF com a instrument per a la recuperació d'algunes zones degradades de la ciutat. Aquests grups d'interessos tenen finalment més importància en la decisió que els interessos territorials (relacionats amb la descentralització) que haurien portat probablement a situar la UPF al Baix Llobregat o al Maresme. D'altra banda, el desenvolupament de la UPF en sòl urbà mitjançant la remodelació d'edificis és una opció més cara que les alternatives, si bé aquest aspecte queda compensat pel suport que l'Ajuntament de Barcelona està proporcionant al procés d'instal·lació.

En una sessió del Parlament de Catalunya de 18.2.93 es produeix una interpel·lació al Consell Executiu sobre la política universitària,

(2) En el seu tercer any de funcionament la UPF sols compta amb una xifra pròxima als 2.000 estudiants.

en la qual s'expressen opinions referents a la possible modificació dels objectius en què es basava la creació de la UPF. Extraïem del debat els següents fragments:

«La decisió, com se sap, del Consell Executiu va ser un híbrid, una síntesi, també quarta universitat, que es va anomenar Pompeu Fabra i també Universitat a Lleida, Girona i Tarragona [...] Jo penso que, de fet [la Universitat Pompeu Fabra] ha canviat els objectius que aquest document, que va aprovar el Consell Executiu, marcava per a la seva creació [...] Si vostès han canviat d'objectiu seria bo que ho expliquessin al Parlament, que ho expliquessin al poble de Catalunya i que en parléssim» (Intervenció del Sr. Cadevall, diputat del Parlament de Catalunya, 1993, sessió 18.2.93, pàg. 1951.)

« Aquests tres plantejaments -increment de places de curta duració, increment de places a les àrees de Ciències Socials i a les Enginyeries, i diversificació de les titulacions-, aquests tres plantejaments orientaran la programació universitària dels propers anys. Però més que una gran novetat representaran una continuïtat de la política que ja s'està fent. No obstant això, cal advertir que aquesta potenciació no comporta un increment espectacular de l'oferta universitària, sinó una millor distribució, reordenació i distribució de l'existent, d'acord amb les demandes dels estudiants i [...] les necessitats de la societat». (Intervenció del Sr. Guitart, conseller de Cultura, Parlament de Catalunya, 1993, sessió 18.2.93, pàg. 1951.)

El pas següent del procés d'expansió consisteix en la creació de noves universitats: el 12.4.91 es crea una universitat privada (Universitat Ramon Llull), que engloba centres privats ja existents anteriorment; a la fi de 1991³ es creen la Universitat de Girona (UGI en endavant), Universitat de Lleida (UDL en endavant) i la Universitat Rovira i Virgili (URV en endavant), que correspon a l'entorn geogràfic Tarragona/Reus. Aquestes tres últimes universitats tenen com a nucli centres anteriorment dependents de la UB, la UAB i la UPC.

L'activitat independent de la UGI, UDL i URV comença el curs 1992-93, després d'una sèrie de decrets de traspassos de recursos humans i materials de la UB, UAB i UPC a les noves UGI, UDL i URV. Aquests traspassos s'efectuen directament entre la UB, UAB, UPC i les universitats segregades, mitjançant els decrets 131-3/1992 del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya.

D'altra banda, als traspassos únicament es té en compte el cost directe que causaven els centres separats a la UB, UAB i UPC, cost associat als capítols pressupostaris I (personal) i II (compra de béns

(3) Les lleis mitjançant les quals es creen aquestes universitats són les següents: Llei 34/91, de 30.12.91, corresponent a la Universitat de Lleida, Llei 35/91, de 30.12.91 corresponent a la Universitat de Girona, Llei 36/91, de 30.12.91 corresponent a la Universitat Rovira i Virgili.

i serveis). Tot i l'existència d'alguns estudis previs, realitzats per tècnics de les universitats, en els quals s'estimaven els costos que suposaria l'inici del funcionament autònom de les universitats segregades, no es van dissenyar mòduls de costos ni es van utilitzar les estimacions de costos esmentades, sinó que es va utilitzar, per tant, un sistema purament inercial: les transferències que reben les noves universitats de la Generalitat de Catalunya són equivalents a les minoracions que sofreixen les transferències rebudes per la UB, UAB i UPC⁴.

Descriurem a continuació l'escenari resultant del procés d'expansió detallat en els paràgrafs anteriors. L'esforç dedicat a l'expansió no ha estat exempt de tensions; algunes reflexions tendents a afrontar la resolució d'aquestes tensions s'apunten en l'apartat 5 d'aquest estudi i per això en aquest únicament volem subratllar els problemes plantejats pel procés d'expansió.

L'expansió configura un model que podríem classificar com a competitiu i d'enfrontament d'interessos, cosa que divideix la universitat catalana en grups d'universitats centrades en objectius diferents i sovint contraposats. Utilitzant el model de James i Benjamin (1993) en què es planteja un continu en les característiques de les universitats, un dels seus pols està definit per la *quantitat* i l'altre per la *qualitat*⁵, es podria dir que existeixen a Catalunya, després d'aquests anys d'expansió, desigualtats notables pel que fa a la situació de les diferents universitats en el continu quantitat-qualitat, desigualtats que no havien estat previstes durant el projecte de disseny de la IV Universitat sinó que semblen ser fruit d'interessos que han escapat a una política universitària global. A la vegada, aquestes desigualtats generen l'enfrontament d'interessos a què ens referirem i sobre el qual tornarem més endavant.

L'escenari actual està generat parcialment per l'herència prèvia a la política educativa de la Generalitat de Catalunya, però també per les pautes que ha seguit l'expansió en els últims anys. En aquest segon sentit, els resultats de l'expansió no semblen obeir a una planificació global que hagi afrontat els següents aspectes:

-
- (4) Les assignacions destinades a la creació de les gestores de les noves universitats no van introduir diferències importants en els pressupostos de la Direcció General d'Universitats.
 - (5) James i Benjamin (1987) descriuen dos tipus de situacions en l'educació superior, d'una banda, una situació de preferència de la qualitat sobre la quantitat, caracteritzada per una selectivitat forta basada en dades acadèmiques, un nombre reduït d'usuaris i una forta despesa per usuari i, d'una altra, una situació de preferència de la preferència de la quantitat sobre la qualitat, caracteritzada per un menor nivell de selectivitat, un alt nombre d'usuaris i un baix cost per usuari.

- Equilibri territorial: les noves universitats UGI, UDL i URV compten amb recursos molt reduïts⁶, pràcticament equivalents als que disposaven els centres dependents anteriorment de la UB, UAB i UPC. D'altra banda, no s'ha augmentat l'oferta de places a les comarques pròximes a Barcelona, on la demanda és alta.

- Equilibri social: les desigualtats quant a la situació quantitat-qualitat ja mencionada poden contribuir a incrementar la generació d'efectes distributius regressius per part de l'educació superior (vegeu Calero, 1993, cap. 5).

- Equilibri financer: aquest aspecte, vinculat a l'anterior, no ha estat objecte d'una planificació global, basada en la distribució de transferències mitjançant mòduls (vegeu la proposta Moltó i Oroval, 1980). Els criteris de distribució pressupostària no han estat objectivats; l'absència d'una llei de finançament de l'educació superior (per al conjunt de l'Estat o específica per a Catalunya) permet una situació com la descrita.

- Coordinació dels estudis desenvolupats a les diferents universitats i disseny d'especialitzacions lligades a activitats productives o a la tradició sòcio-cultural de l'entorn.

Els dos últims aspectes esmentats són origen de contraposició d'interessos de les diferents universitats, en el primer cas com a resultat dels intents d'incrementar el finançament propi en detriment de l'aliè⁷ i, en el segon, com a resultat de la competència que s'estableix entre les universitats en l'intent d'oferir determinades titulacions⁸.

La competència entre les universitats té resultats ambivalents: per una banda, existeixen resultats positius, entre els quals es podria destacar pel seu efecte a Catalunya l'increment de la capacitat d'elecció dels estudiants (especialment en els cursos per a postgraduats), l'augment de la qualitat de la investigació i l'inici per part de les universitats de la recerca de finançament privat. No obstant

(6) Un dels recursos utilitzats per les noves universitats UGI, UDL i URV per sol·licitar més transferències consisteix en l'admissió de quantitats elevades de nous alumnes. S'incorre així en la paradoxa que la recerca de recursos necessaris per incrementar la qualitat de la universitat provoca un desplaçament de les característiques de la universitat cap al pol de la quantitat.

(7) Situacions d'aquest tipus es donen, per exemple, en el moment de distribuir la partida "d'atencions extraordinàries a les universitats" que, provinent de la Direcció General d'Universitats, és distribuïda anualment segons criteris poc objectius, o en el procés de traspassos des de la UB, UAB i UPC cap a la UGI, UDL i URV.

(8) Un exemple d'aquesta competència s'ha donat recentment entre la UAB i la UPF després de l'anunci d'aquesta última d'oferir una llicenciatura en Ciències de la Imatge.

això, la competència en absència d'una planificació global podria produir una reducció del nivell d'eficiència en l'ús dels recursos humans i econòmics. La proliferació i la duplicitat de titulacions generades pels interessos exclusius de les diferents universitats (fenomen abundant a Catalunya des de la creació de les noves universitats) poden tenir conseqüències negatives, especialment en un context com l'actual en què es combinen les restriccions pressupostàries amb el sistema d'accés actual a la universitat. En aquest sistema, la pressió de la demanda cobreix pràcticament qualsevol tipus d'oferta, encara que la "clientela" de determinades titulacions estigui sistemàticament composta d'opcions baixes en la llista de preinscripció. Es generen, d'aquesta manera, efectes perversos en els quals l'expansió d'una oferta de titulació determinada crea la seva pròpia demanda, demanda que no pot considerar-se com a totalment rellevant des del punt de vista de l'elecció del consumidor en tant que es produeix mitjançant opcions baixes en la preinscripció.

L'escenari descrit és, doncs, millorable en diferents aspectes. Després d'una anàlisi del finançament del procés d'expansió (apartats 3 i 4), en l'apartat 5 apuntarem una sèrie de propostes i possibilitats al respecte.

3. Anàlisi global del finançament de la universitat catalana

Aquest apartat estudia les característiques del finançament de l'educació superior pública catalana considerada en el seu conjunt. En primer lloc s'aborda la quantificació del volum total de recursos públics destinats al seu finançament, per passar, a continuació, a estudiar aspectes més específics, com són el finançament directe als estudiants mitjançant beques, els pressupostos de despeses de les universitats, les subvencions i inversions de la Generalitat de Catalunya, una sèrie d'indicadors d'*output* i, finalment, l'origen dels ingressos del conjunt de la universitat catalana.

En el quadre 3.1. es recullen els valors que prenen els diferents components de la despesa pública en educació superior (DPES en endavant) a Catalunya des del curs 1985-86 fins al 91-92⁹. El total

(9) Al llarg d'aquest treball vincularem cada curs lectiu amb l'any en què acabi aquest; d'aquesta manera, per exemple, s'uniran les dades corresponents al curs acadèmic 1991-92 amb les dades pressupostàries de l'any 1992.

de DPES que calculem correspon a sumar els següents components:

+ Pressupost de les universitats: inclou despeses corrents i despeses de capital de totes les universitats públiques catalanes.

- Taxes i altres ingressos (cap. II del pressupost d'ingressos de les universitats): aquest component se sostreu de l'anterior, ja que correspon a finançament privat i no públic.

+ Despesa en educació superior del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya, excloent-ne prèviament les transferències corrents i de capital destinades a les universitats i que, per tant, ja estan incloses en els pressupostos d'aquestes.

+ Beques INAPE: inclou tan sols el pagament directe al becari, ja que la compensació a les universitats per matrícules no pagades està ja inclosa als pressupostos de les universitats.

La *ratio* DPES/PIBacf creix durant el període de temps considerat des de 0,36% a 0,62%, creixement equivalent al 72,2%. A preus constants de 1986 aquest creixement suposa passar de 21.959 MPTA a 53.707 MPTA. La DPES per alumne se situa, al final del període estudiat, en 519.118 PTA corrents.

Quadre 3.1. Evolució de la despesa pública total en educació superior i dels seus components.

	Pressupost universitats MPTA	Taxes i altres ingressos MPTA	Despesa en Ed. Sup. del Dept. Ensenyament (exc. transfer. univer.) MPTA (c)	Beques INAPE (pagament directe al becari) MPTA (d)	TOTAL DESP. PÚBL. EDU. SUPERIOR MPTA (a-b+c+d)	TOTAL DESP. PÚBL. EDU. SUPERIOR/ PIB acf. (%)	TOTAL DESP. PÚBL. EDUC. SUPERIOR (PTA corrents/ alumne)
	(a)	(b)	(c)	(d)	(a-b+c+d)	(%)	
85-86	26.557,39	5.561,26	153,29	810,26	21.959,68	0,36	191.508
86-87	30.659,35	7.211,03	200,00	965,86	24.614,18	0,35	201.714
87-88	35.902,71	8.307,94	1.839,54	1.348,68	30.782,98	0,39	235.020
88-89	46.719,69	10.489,18	492,77	1.989,34	38.712,62	0,42	282.944
89-90	56.628,17	11.460,49	3.631,22	2.246,77	51.045,67	0,49	370.011
90-91	71.582,16	13.065,55	3.018,44	2.158,55	63.693,60	0,56	454.867
91-92	83.465,02	15.389,79	5.669,54	2.006,45	75.751,21	0,62	519.118

Fonts:

Pressupostos universitats: liquidació pressupostos de la UB, UAB i UPC (1986-92), UGI, UDL, URV (4t trimestre 1992), pressupost inicial de la UPF (1991, 1992).
Beques INAPE: Subdirecció General de Beques i Ajuts a l'Estudi, Ministeri d'Educació i Ciència.

PIB de Catalunya: FIES.

La columna (c) inclou les despeses de la Direcció General d'Universitats i de la Direcció General d'Arquitectura Escolar i Inversions. Pressupostos inicials fins al 1987, liquidats en endavant.

Quadre 3.2. Evolució de la despesa pública en educació superior com a percentatge del PIBacf a Catalunya, Espanya i la Comunitat Europea.

	TOTAL DESP.PÚBL. EDUC.SUPERIOR/ PIB acf. (%) Catalunya	TOTAL DESP.PÚBL. EDUC.SUPERIOR/ PIB acf. (%) Espanya	TOTAL DESP.PÚBL. EDUC.SUPERIOR/ PIB acf. (%) Comun. Europea
1983			0,84
1984			0,82
1985			0,80
1986	0,36		0,79
1987	0,35	0,49	
1988	0,39	0,55	
1989	0,42	0,65	
1990	0,49	0,64	
1991	0,56	0,68	
1992	0,62		

Fons: *Ratio Catalunya*: vegeu quadre 3.1.
Ratio Espanya: Mora, Palafox, Pérez García (1993), pàg. 72
Ratio Comunitat Europea: Kaiser et al. (1992)

A partir dels valors apuntats en el quadre 3.2. és possible efectuar una comparació de les *ratios* DPES/PIBacf per a Catalunya, Espanya i la Comunitat Europea. En el cas d'Espanya es dona també un creixement molt important (tot i que de menor pendent que el que es produeix a Catalunya), que situa la *ratio* en 0,68 l'any 1991. La tendència a la Comunitat Europea durant tota la dècada dels vuitanta és la de reducció progressiva de la *ratio* (que el 1975 se situava en l'1,07%). El resultat d'aquestes alteracions en els últims anys és la confluència de les *ratios* de Catalunya i del conjunt d'Espanya amb la corresponent a la Comunitat Europea; aquesta confluència és major en el cas de la *ratio* espanyola, que partia d'un valor més elevat que la catalana. Tot i això, observant la major taxa de creixement a Catalunya es pot preveure una confluència més gran en els pròxims anys.

La *ratio* corresponent a Catalunya creix de forma molt especial en els tres últims períodes considerats; l'explicació d'aquesta acceleració del creixement és atribuïble en gran proporció a la creació de la UPF¹⁰. En el quadre 3.3. es presenten els resultats d'una simulació mitjançant la qual s' " anul·la " l'efecte de la UPF sobre la DPES a Catalunya. Per fer-ho s'han reduït tots els components de la DPES que havien augmentat com a conseqüència de la creació de la UPF¹¹.

La despesa efectuada directament per la Direcció General d'Universitats es redueix notablement, ja que havia augmentat de forma important des de la creació de la UPF amb motiu del finançament de les despeses de capital directament a través del capítol VI de la DGU¹².

La *ratio* obtinguda mitjançant la simulació indicada per 1991-92 és inferior en 8 centèsimes a la *ratio* real; el total de la DPES per alumne se situaria en 455.417 PTA (en comptes de les 519.118 PTA reals).

Quadre 3.3. Simulació de l'evolució de la DPES a Catalunya en el supòsit de la no existència de la UPF.

	TOTAL DESP. PÚBL. EDUC. SUPERIOR (MPTA)	TOTAL DESP. PÚBL. EDUC. SUPERIOR/ PIB acf. (%)	TOTAL DESP. PÚBL. EDUC. SUPERIOR (MPTA 1986)	TOTAL DESP. PÚBL. EDUC. SUPERIOR (PTA corrents)/ alumne
1989-90	48.414,45	0,47	38.489,49	350.939
1990-91	59.415,06	0,52	44.620,71	425.283
1991-92	65.984,38	0,54	46.782,92	455.517

Els diversos components de la DPES són tractats més detalladament a partir de la desagregació per universitats que s'efectua en l'apartat 4. No obstant això, voldríem fer alguns comentaris sobre el finançament aportat pel sistema de beques INAPE, element que no serà tractat en l'apartat 4 i que, tot i això, presenta unes característiques i una evolució recent que mereixen certa atenció.

En els quadres 3.4. a 3.5. apareixen dos aspectes remarcables del sistema de beques d'educació superior a Catalunya: l'evolució de la

(10) L'efecte de la creació de la UGI, UDL i URV és pràcticament nul l'any 1992, ja que aquestes universitats no entren en funcionament fins al quart trimestre d'aquell any i la seva entrada en funcionament provoca una minoració automàtica dels pressupostos de la UB, la UAB i la UPC i una minoració de les transferències de la Direcció General d'Universitats.

(11) Cal fer notar que els pressupostos de la UPF que s'han inclòs són inicials, ja que no són disponibles els liquidats.

(12) Aquesta forma de finançament és diferent de l'existent per a les altres universitats que reben transferències de capital o autorització per adquirir passius financers (com passa en el cas del finançament del Pla quadriennal).

proporció que suposa sobre la DPES total (quadre 3.4.) i l'evolució de la proporció que suposa sobre la despesa en beques al conjunt d'Espanya (quadre 3.5.). En referència a la primera evolució, es pot observar que la *ratio* analitzada assoleix un màxim en el curs 88-89, per després disminuir ràpidament fins a assolir un 2,65%, valor bastant inferior a l'inicial i que és atribuïble a la combinació del ràpid increment de la DPES en els últims tres cursos i la disminució de la despesa en beques (fins i tot en termes absoluts). Aquesta disminució és conseqüència de la restrictivitat de les condicions d'accés a les beques (tant econòmiques com acadèmiques)¹³, condicions que són fixades per al conjunt de l'Estat i que probablement no s'adequen a l'entorn econòmic i acadèmic específics de Catalunya¹⁴. La situació descrita és especialment preocupant en el context de l'increment de taxes que s'ha produït a l'inici del curs 93-94, ja que la conjunció d'un volum decreixent de recursos destinats a beques amb un increment important del preu de les taxes pot impedir l'accés a l'educació superior a segments creixents dels usuaris potencials de l'educació superior catalana.

En el segon quadre referit al sistema de beques (3.5.) s'efectua una comparació entre el volum de finançament del sistema de beques a Espanya i Catalunya. La relació s'estableix entorn del 8-9% i decreix fins al 7,61% els dos últims anys. En una columna addicional es recull, per tal de poder-ne fer comparacions, la proporció que suposa el nombre d'estudiants d'ensenyament superior a Catalunya en relació amb el total espanyol. Pot observar-se com aquesta última proporció és superior a la descrita anteriorment; si bé també descendeix des del curs 86-87, aquesta davallada no justifica més que una part del descens de la proporció corresponent al sistema de beques. El motiu del descens d'aquesta última proporció és que en el conjunt d'Espanya continua creixent el finançament destinat a beques mentre que a Catalunya aquesta ha començat a reduir-se lentament.

(13) Vegeu Calero (1993), apartat 3.3.

(14) Una situació similar es produeixen en el context del País Basc, tal com es constata a Moltó, Oroval (1993), cap. 5.

Quadre 3.4. Evolució de la ratio despesa en beques / total DPES. Catalunya, 1985-86/1991-92.

	BEQUES INAPE (Pagament directe al becari) (MPTA) (a)	TOTAL DESP. PÚB. EDUC. SUPERIOR (MPTA) (b)	(a/b) (%)
1985-86	810,26	21.959,68	3,69
1986-87	965,86	24.614,18	3,92
1987-88	1.348,68	30.782,98	4,38
1988-89	1.989,34	38.712,62	5,14
1989-90	2.246,77	51.045,67	4,40
1990-91	2.158,55	63.693,60	3,39
1991-92	2.006,45	75.751,21	2,65

Font: Subdirecció General de Beques i Ajuts a l'Estudi, MEC i Servei de Beques de la UB.

Quadre 3.5. Evolució de la ratio despesa en beques a Catalunya / despesa en beques total Espanya.

	Beques INAPE (Pagament directe al becari) (MPTA) Catalunya (a)	Beques INAPE (Pagament directe al becari) (MPTA) Espanya* (b)	(a/b) (%)	Alumnes ES Catalunya/ Alumnes ES Espanya (%)
1985-86	810,26	9.690,00	8,36	13,89
1986-87	965,86	12.253,00	7,88	14,00
1987-88	1.348,68	16.646,00	8,10	13,96
1988-89	1.989,34	22.130,00	8,99	13,77
1989-90	2.246,77	23.999,00	9,36	13,03
1990-91	2.158,55	25.183,00	8,57	12,71
1991-92	2.006,45	26.374,00	7,61	12,64

Font: Subdirecció General de Beques i Ajuts a l'Estudi, MEC i Servei de Beques de la UB.
*Les xifres no inclouen les beques concedides al País Basc.

Passarem seguidament a comentar l'evolució d'una sèrie d'indicadors relatius al conjunt de la universitat catalana, els quals es poden trobar amb més detall, per a la UB, la UAB i la UPC, en l'apartat 4 (quadres 4.1. a 4.3.). En el quadre 3.6 apareixen en tres files els conjunts d'indicadors següents¹⁵, que són analitzats per separat a continuació:

(15) Cal notar que, per als cursos 90-91 i 91-92, els quadres referits al total de la universitat catalana no resulten únicament (com abans d'aquests cursos) de l'agregació de les dades de la UB, UAB i UPC, atès que inclouen també les dades corresponents a la UPF (90-91 i 91-92) i a la UGI, UDL i URV (91-92).

Quadre 3.6. Evolució d'indicadors d'input, transferències efectuades per la Generalitat de Catalunya i indicadors d'output per al conjunt de la universitat catalana, 1985-1992.

TOTAL UNIV. CAT.	Estudiants (a)	Professors (b)	(a/b)	Despesa corrent liquidada (MPTA)	Despesa inver. liquidada (MPTA)	Despesa corrent liquidada (c) (MPTA 1986)	Despesa inver. liquidada (d) (MPTA 1986)	(c/a) (PTA 1986)	(d/a) (PTA 1986)	(c/b) (PTA 1986)
1985-86	114.667	6.509	17,62	21.539,60	5.017,79	21.539,60	5.017,79	187.845	43.760	3.309.203
1986-87	122.025	6.689	18,24	23.337,69	7.321,66	22.170,81	6.955,58	181.691	57.001	3.314.517
1987-88	130.980	7.079	18,50	27.621,59	8.281,12	25.025,16	7.502,69	191.061	57.281	3.535.126
1988-89	136.821	7.377	18,55	33.936,89	12.782,80	28.778,48	10.839,81	210.337	79.226	3.901.109
1989-90	137.957	7.782	17,73	40.476,36	16.151,81	32.178,71	12.840,69	233.252	93.077	4.135.018
1990-91	140.027	7.922	17,68	49.761,71	21.820,45	37.371,04	16.387,16	266.885	117.029	4.717.375
1991-92	145.923	8.511	17,15	60.638,04	22.826,98	42.992,37	16.184,33	294.624	110.910	5.051.389

TOTAL UNIV. CAT.	Transf. cor. GC (MPTA)	Transf. capital GC (MPTA)	Transf. cor. Gener. Cat. (MPTA 1986)	Transf. capital GC (MPTA 1986)	Transf. cor. GC/ Despesa corrent liquidada (%)	Transf. capit. GC/ Despesa inver. liquidada (%)	Transf. cor. GC/ alumne (PTA corrents)
1985-86	13.805,76	1.893,60	13.805,76	1.893,60	64,09	37,74	120.399
1986-87	18.654,91	1.772,80	17.722,16	1.684,16	79,93	24,21	152.878
1987-88	21.106,38	5.894,80	19.122,38	5.340,69	76,41	71,18	161.142
1988-89	25.961,87	6.885,91	22.015,67	5.839,25	76,50	53,87	189.751
1989-90	32.591,91	7.965,59	25.910,57	6.332,64	80,52	49,32	236.247
1990-91	37.574,13	9.203,60	28.218,17	6.911,90	75,51	42,18	268.335
1991-92	45.316,00	13.034,00	32.129,04	9.241,11	74,73	57,10	310.547

Font: • Pressupostos liquidats UB, UAB i UPC (1986-1992), UGI, UDL, URV (2n quadr. 1992), pressupost inicial UPF (1991, 1992)

• Estudiants i professors: UB (1992), UB Gabinet Tècnic de Programació i Estudi (1992), UAB (1992), UPC (1993), UPF (1992) i serveis acadèmics de les diferents universitats.

• Titulats: Consell d'Universitats (1992) i Serveis Acadèmics de les diferents universitats; en el cas de la UBA es tracta del nombre de títols sol·licitats, mentre que en el cas de la UAB i de la UPC es tracta d'alumnes que acaben els seus estudis.

• Transferències de la Generalitat de Catalunya (GC): SPPU (1992), Comissionat per a Universitats i Recerca.

TOTAL UNIV. CAT.	Titulats	Titulats/ alumnes (%)	Despesa corrent liquidada (PTA)/titulat	Despesa corrent liqui-dada (PTA 1986)/ titulat	Despesa inver. liquidada (PTA)/titulat	Despesa inver. liqui-dada (PTA 1986)/titulat
1985-86	13.087	11,41	1.645.878	1.645.878	383.418	383.418
1986-87	14.318	11,73	1.629.955	1.548.457	511.361	485.793
1987-88	14.724	11,24	1.875.957	1.699.617	562.423	509.555
1988-89	14.451	10,56	2.348.411	1.991.453	884.562	750.108
1989-90	15.578	11,29	2.598.303	2.065.651	1.036.835	824.284
1990-91	15.642	11,17	3.181.288	2.389.147	1.394.991	1.047.638
1991-92	13.719	9,40	4.420.004	3.133.783	1.663.895	1.179.702

- *Fila 1: Indicadors d'input.* En aquesta fila es recull informació relativa al nombre d'estudiants, de professors i als pressupostos de les universitats, i s'extreuen diferents indicadors procedents d'aquestes variables. La primera *ratio* que comentarem és la d'estudiants/professors, que durant el període estudiat s'eleva progressivament fins al curs 88-89 (en què pren un valor de 18,55%); després, durant els següents cursos, es redueix i assoleix el 91-92 un valor de 17,15%¹⁶. Aquests valors són similars als que es donen en el cas del conjunt d'Espanya on, això no obstant, el descens en els últims cursos no és tan pronunciat.

Apareixen en aquesta mateixa fila dades agregades sobre els pressupostos liquidats de les universitats (despesa corrent i despesa de capital), tant amb preus corrents com amb preus constants de 1986. Es presenten també uns indicadors per alumne (en PTA constants) referides a la despesa corrent i a la despesa de capital. En el primer (l'identificat com a "c/a" en el quadre) s'aprecia un fort increment a partir del curs 88-89, increment que es fa més acusat en els dos últims cursos tractats (que respon a l'efecte de la UPF)¹⁷.

En l'indicador despesa de capital/alumne ("d/a") s'observa un ràpid increment a partir del curs 88-89, curs en què comencen a produir-se les inversions vinculades al Pla quadriennal d'inversions a la UB, la UAB i la UPC, i una estabilització en els dos últims anys. La major part de les inversions provocades per la creació de la UPF no apareixen en aquest quadre per dos motius: d'una banda, la no disponibilitat de pressupostos liquidats per a la UPF impedeix introduir les desviacions sobre els pressupostos inicials; de l'altra, el finançament de la majoria de les inversions de la UPF consisteix en la compra directa (via capítol VI) de béns per part de la Direcció General d'Universitats, per la qual cosa aquestes inversions no apareixen en els pressupostos de despeses de la UPF.

- *Fila 2: Indicadors relatius a les transferències efectuades per la Generalitat de Catalunya.* Apareixen en aquesta fila les transferències de la Generalitat de Catalunya destinades a despesa corrent i a despesa d'inversió, tant en preus corrents com constants (1986). Es calculen posteriorment dos indicadors relatius a la taxa de cobertura del pressupost de les universitats per transferències de la Generalitat de Catalunya i, finalment, un indicador consistent en les transferències corrents per alumne.

(16) Tal i com es podrà veure en l'apartat 4 aquest descens és causat especialment per la reducció de les *ratios* de la UAB i per la creació de la UPF.

(17) Convé remarcar que els pressupostos disponibles de la UPF són inicials i no liquidats. La introducció de després liquidades de la UPF causaria probablement un major increment dels indicadors dels cursos 90-91 i 91-92.

Sense tenir en compte el primer curs del període estudiat¹⁸, les transferències cobreixen entre el 75% i el 80% del total de la despesa corrent, però es produeix, això no obstant, una davallada de quasi 6 punts en els últims dos cursos. Pel que fa a la despesa en inversions, és coberta en una proporció molt variable per les transferències de la Generalitat de Catalunya. Aquesta variabilitat respon al fet que, a partir del curs 88-89, el gruix de la inversió de la UB, UAB i UPC es canalitza a través del Pla quadriennal, finançat mitjançant l'endeutament de les mateixes universitats. Aquest endeutament és reconegut per la Generalitat, que es fa càrrec mitjançant transferències de capital (encara que la universitat les destini a despesa corrent) del pagament dels interessos del deute (per aquest motiu creixen en els últims tres cursos les transferències de capital) i es compromet a retornar el gruix principal del deute a partir de l'any 1992.

Les transferències corrents per alumne (últim indicador de la fila 2) creixen, a un ritme estable, des de 120.399 PTA en el primer curs estudiat fins a 310.547 PTA en el curs 91-92. Si bé no disposem de dades que permetin una comparació directa entre aquest indicador i el seu equivalent a Espanya, en el quadre 3.7 apareix una comparació entre el total de transferències per alumne (corrents i de capital) en ambdós àmbits. Es pot apreciar que els valors a Catalunya són sempre majors i que s'accentua la diferència en els dos darrers cursos.

Quadre 3.7. Total transferències per alumne a la universitat. Catalunya i conjunt d'Espanya.

	Total transferències/ alumne (PTA corrents) Catalunya	Total transferències/ alumne (PTA corrents) Espanya
1985-86	136.913	
1986-87	167.406	
1987-88	206.147	184.000
1988-89	240.078	209.000
1989-90	293.987	263.000
1990-91	334.062	268.000
1991-92	399.868	296.000

Fons: Catalunya: vegeu quadre 3.7.

Espanya: Mora, Palafox, Pérez García (1993), pàg.72.

(18) El curs 85-86 és el primer que s'hagin fet efectives les transferències a la Generalitat de Catalunya de les competències en matèria d'educació superior; per tant, el valor reduït de la taxa de cobertura pot obeir al fet que les universitats encara reben transferències corrents provinents de l'Administració central.

• *Fila 3: Indicadors d'output.* Es presenten aquí alguns indicadors relatius a l'eficàcia del sistema quant a la producció de titulats¹⁹: *ratios* de titulats/alumnes i valors de despesa/titulat.

La *ratio* titulats/alumnes presentada en el quadre 3.7. (on titulats i alumnes corresponen al mateix curs) és poc exacta en tant que no recull els efectes de l'increment del nombre d'alumnes ni la diferent durada dels estudis. Per al conjunt d'Espanya aquest indicador se situa en els últims anys de la dècada dels vuitanta entre el 10,5% i el 10,8%²⁰, lleugerament per sota de l'indicador relatiu a Catalunya.

Un indicador més encertat és el que es presenta en el quadre 3.8, en el qual es comparen els titulats del curs n amb el nombre d'alumnes del curs $n-3$ (en el cas d'estudis de cicle curt) o amb el nombre d'alumnes del curs $n-5$ (en el cas d'estudis de cicle llarg). En el quadre esmentat s'observa un major rendiment en els estudis de cicle curt que en els de cicle llarg, juntament amb una tendència al descens de l'indicador en els estudis de cicle curt (des del 17,07% el curs 85-86 fins al 13,65% el 90-91, últim curs comparable), mentre que l'indicador es manté estable, al voltant del 10-11%, en els estudis de cicle llarg. Una comparació amb les dades relatives a Espanya²¹ indica que els rendiments són lleugerament més alts a Catalunya, tal i com succeïa en comparar els indicadors globals.

En el mateix quadre 3.8. apareix l'indicador que es refereix específicament a la UPC. Ens sembla interessant recollir aquesta informació ja que, tal i com es pot apreciar, els valors són bastant més reduïts que els corresponents a la mitjana catalana. A la UPC no existeix una diferència important entre els rendiments en els estudis de cicle curt i cicle llarg, especialment després del descens que pateix el rendiment dels estudis de cicle curt durant els darrers anys.

(19) El descens en el nombre de titulats en el curs 91-92 obeeix al fet que en el cas de la UB, en ser comptabilitzats els títols sol·licitats i no els alumnes que acaben els seus estudis, la xifra més recent es veu afectada pel fet que alguns estudiants no sol·liciten el títol fins després d'alguns temps d'haver acabat els estudis.

(20) Vegeu Mora, Palafox, Pérez García (1993), pàg. 72.

(21) Dades que es poden trobar a Mora, Palafox, Pérez García (1993), pàg. 68.

Quadre 3.8. Ratio titulats / alumnes (3 o 5 cursos anteriors).

Total universitat catalana

	cicle curt	cicle llarg
1985-86	17,07	10,57
1986-87	17,30	11,18
1987-88	15,01	11,19
1988-89	14,79	10,45
1989-90	14,11	10,70
1990-91	13,65	10,85
1991-92	10,97	8,85

Universitat Politècnica de Catalunya

	cicle curt	cicle llarg
1985-86	9,07	6,29
1986-87	9,53	7,57
1987-88	7,76	7,68
1988-89	9,51	8,05
1989-90	6,22	6,33
1990-91	5,83	5,96
1991-92	7,09	6,21

Font: Consell d'Universitats (1993) i serveis acadèmics de les diferents universitats. S'ha realitzat una estimació de la distribució entre estudis de cicle curt i llarg dels titulats a la UB i la UAB per als cursos 89-90, 90-91 i 91-92.

Els valors de despesa per titulat que apareixen en el quadre 3.6. es veuen afectats pel mateix problema que la *ratio* titulat/alumne, ja que comparen la despesa en un curs *n* amb una quantitat de titulats que ha romàs a la universitat un cert nombre de cursos. Com veurem en el quadre 4.1 aquests indicadors són útils a l'hora d'efectuar comparacions entre universitats, si bé la seva lectura com a agregat no aporta gaire informació. En una situació de creixement molt lent del nombre de titulats i de creixement ràpid de la despesa, el resultat és el previsible: la despesa corrent per titulat a preus constants passa d'1.645.878 PTA a 2.389.147 PTA (creixement equivalent a un 45,16%) des del curs 85-86 al 90-91 (recordem que el curs 91-92 no és comparable com a conseqüència de la quantificació inexacta del nombre de titulats de la UB i en el curs 90-91 s'incrementa la despesa com a resultat de la creació de la UPF, universitat que de moment no produeix titulats). El creixement de la despesa d'inversió per titulat és encara més pronunciat, ja que equival en el mateix període de temps en un 63,4%.

Conclourem aquest apartat amb una descripció agregada de l'evolució de les fonts d'ingressos de les universitats en els darrers anys. Analitzarem, en concret, l'evolució dels capítols III, IV, VII i IX²² dels pressupostos d'ingressos del conjunt UB, UAB i UPC (les

(22) Mentre que en l'anàlisi d'altres universitats el cap. IX de passius financers pot considerar-se com a irrellevant i excloure's, això no és adequat en el cas de la universitat catalana, atès que el finançament del Pla quadriennal s'efectua bàsicament a través d'endeutament per part de les universitats, tal i com ja s'ha comentat anteriorment.

dades desagregades poden trobar-se a l'apartat 4). En el quadre 3.9 apareix l'evolució dels quatre capítols esmentats, de la qual destacarem les següents tendències:

- El capítol de taxes i altres ingressos davalla progressivament: perd 7 punts de participació en sis cursos. Dins d'aquest capítol la proporció més important correspon a les taxes de matrícula, la proporció que representen els "altres ingressos" (provinents del pagament privat de serveis i d'investigació) varia en les diferents universitats i si s'hagués pogut comptar amb informació únicament relativa a les taxes de matrícula probablement el descens hauria estat més pronunciat (a l'entorn de 5 punts més, i el valor final se situaria al voltant del 12%); això obeeix al fet que el descens de la proporció representada per les taxes en els ingressos totals és compensada durant els últims anys per un increment en el valor dels "altres ingressos" (això passa especialment, a Catalunya, en el cas de la UPC).

- Les transferències corrents es mantenen durant tot el període estudiat al voltant del 60% del total dels ingressos.

- Les transferències de capital pateixen un augment en els darrers cinc cursos (de 8,84% a 14,52%) ja que a través d'aquest capítol es canalitzen, com s'ha dit, els interessos de l'endeutament autoritzat mitjançant el Pla quadriennal d'inversions.

- El capítol de "passius financers" augmenta ràpidament durant el període estudiat, com a resultat de l'endeutament generat pel Pla quadriennal d'inversions. La rellevància d'aquest capítol és una excepció dins del finançament de la universitat espanyola i el seu manteniment dependrà del procediment que s'adopti per finançar ulteriors inversions, si bé en el cas de la UPF el procediment utilitzat ja ha estat diferent.

Quadre 3.9. Evolució de l'origen dels ingressos del conjunt UB, UAB i UPC, 1986-1992. Percentatges.

	Taxes i altres ingressos (cap. III)	Transferències corrents (cap. IV)	Transferències de capital (cap. VII)	Passius financers (cap. IX)	Total
1986	24,27	63,90	11,83	0,00	100
1987	24,09	59,72	12,51	3,68	100
1988	23,38	59,64	8,84	8,14	100
1989	22,14	56,18	9,93	11,75	100
1990	19,45	56,64	10,42	13,49	100
1991	19,14	59,64	12,23	8,99	100
1992	17,15	56,71	14,52	11,61	100

Font: UB, UAB i UPC: pressupostos liquidats, 1986-92.

4. Anàlisi individualitzada del finançament de les diferents universitats catalanes

En aquest apartat es tracten de forma desagregada alguns aspectes que han estat tractats de forma agregada en l'apartat anterior. Començarem amb una desagregació dels indicadors continguts en el quadre 3.6., per passar després en una anàlisi de les fonts d'ingressos (també tractades de forma agregada en el quadre 3.9.). Finalitzarem aquest apartat amb la presentació d'una sèrie d'indicadors comparats de la UPF i del conjunt de les noves universitats UGI, UDL i URV.

En el quadre 4.1. apareix l'evolució d'una sèrie d'indicadors relatius a alguns *inputs* de la UB, UAB i UPC²³. La primera *ratio* rellevant (estudiants/professors) presenta uns valors molt similars a la mitjana catalana en el cas de la UAB, superiors en el cas de la UB i inferiors en el de la UPC. Es pot observar així mateix, com la *ratio* de la UPC té un valor major al final del període estudiat (13,81%) que al principi (9,8%), invertint-se, d'aquesta manera, la tendència mitjana.

La despesa corrent a preus constants creix durant tot el període en un 73,8% a la UB, un 105,9% a la UAB i un 86,5% a la UPC. Aquestes dades, això no obstant, no inclouen l'efecte de l'expansió del nombre d'estudiants, incorporat a la columna "c/a", en què els creixements són del 55,9% a la UB, el 57,1% a la UAB i el 32,2% a la UPC. El creixement d'aquest indicador en el cas de la UPC és comparativament reduït com a conseqüència del ràpid creixement de l'alumnat en aquesta universitat. Això provoca una reducció del ventall de valors de "c/a" el curs 85-86, tot i que no s'altera l'ordre de les universitats respecte a la mitjana, que se situa en un nivell pròxim al de la UAB, per sobre del de la UB i per sota del de la UPC.

En el cas de l'indicador "d/a" (despesa en inversió per alumne) és destacable l'alt nivell de la UAB, per sobre del de la UPC excepte els cursos 85-86 i 91-92. Ambdues universitats se situen molt per sobre de la mitjana, que queda reduïda per l'efecte dels valors corresponents a la UB, els quals són molt baixos i, a més, pateixen un increment (98,7%) inferior a l'increment mitjà (153,4%). A nivell agregat, tant a "c/a" com a "d/a" hi ha un fort increment en els dos darrers cursos estudiats, increment que no es produeix a la UB, la UAB ni la UPC; la qual cosa indica que és atribuïble en gran proporció a l'efecte de la creació de la UPF, tal com havíem apuntat en l'apartat 3.

(23) Aquestes universitats són les úniques per a les quals és possible analitzar l'evolució de les dades per a tots els anys del període estudiat.

El quadre 4.2. correspon a la desagregació per universitats de la fila 2 del quadre 3.6.: es presenten les transferències de la Generalitat de Catalunya rebudes per les universitats, la proporció que aquestes representen sobre les despeses corrents i de capital i, finalment, els valors per alumne de les transferències corrents. La cobertura que proporcionen a les transferències corrents sobre les despeses corrents se situa per a la mitjana catalana en valors situats a l'entorn del 75-80%, tal i com ja s'ha dit anteriorment. Les diferències entre universitats d'aquest indicador són importants, tot i que tendeixen a reduir-se: en els primers anys del període les diferències entre la UB (universitat amb menor taxa de cobertura) i la UPC (amb la taxa de cobertura més alta) són del voltant de 10 punts, diferència que passa a ser de només 5 punts el curs 90-91 i d'1 el curs 91-92. La taxa corresponent a la UAB es manté en valors pròxims a la mitjana.

D'altra banda, s'observa una caiguda important de la taxa de cobertura de la UB, UAB i UPC els dos últims cursos estudiats, caiguda que no és tan pronunciada a la taxa global, com a conseqüència de l'efecte de la UPF, que, com es veurà en el quadre 4.4. assoleix el 87,38% el curs 91-92.

En referència a la cobertura de la despesa de capital per les transferències de capital de la Generalitat, els valors varien cada any de forma important, cosa que fa difícil analitzar pautes definides²⁴. Sí que s'observen, això no obstant, unes majors taxes de cobertura a la UB, per sobre de les de la UPC i, especialment, de la UAB. Aquestes diferències obeeixen a diferents opcions a l'hora de finançar les inversions: tal i com veurem més endavant, la UAB comença a fer ús de la seva capacitat d'endeutament abans que la resta d'universitats. D'altra banda, cal parar esment que en dues ocasions les taxes de cobertura se situen en valors superiors al 100%, incongruència que respon probablement a retards en la liquidació de despeses d'inversió per a les quals prèviament s'havia rebut transferències.

Pel que fa a l'última columna del quadre, transferències corrents de la Generalitat per alumne, les diferències entre les tres universitats són notables: la UB rep sistemàticament transferències molt inferiors a la mitjana, mentre que la UAB rep transferències superiors a la mitjana (excepte l'últim curs, com a conseqüència de l'increment de la mitjana per efecte de la UPF) i la UPC rep transferències molt superiors a la mitjana, tot i que l'últim curs la diferència respecte a la mitjana és reduïda. Aquestes diferències no poden considerar-se *prima facie* desequilibris, atès que les universitats disposen de

(24) Defet, els comportaments de la inversió i de les transferències de capital han de ser analitzades durant períodes de temps superiors a un any per tal que cobrin sentit.

diferents composicions de tipus d'estudis; seria necessari comptar amb informació detallada de distribució dels costos entre tipus d'estudis per "corregir" els valors de les transferències a fi de fer-los comparables. En qualsevol cas, si bé són comprensibles les diferències entre la UPC i la resta, per causa del major cost unitari dels estudis que imparteix, són menys comprensibles les diferències existents entre la UB i la UAB, perquè les seves estructures de tipus d'estudis no són gaire diferents.

En el quadre 4.3., si comparem, en primer lloc, la *ratio* titulats/alumne s'observen comportaments molt diferents a les tres universitats:

- A la UB la *ratio* es troba per sota la mitjana els dos primers cursos estudiats; aquests valors s'igualen els dos cursos posteriors i, durant els dos següents, la *ratio* de la UB supera la mitjana (recordem que l'últim curs no és comparable per la baixa fiabilitat del nombre de titulats).

- A la UAB la tendència és descendent, possiblement com a resultat de l'efecte del creixement ràpid de l'alumnat durant el període estudiat. La *ratio* de la UAB, d'aquesta manera, se situa molt per sobre de la mitjana el curs 85-86 (14,8 sobre 11,4), i s'aproxima a la mitjana, posteriorment: el curs 90-91 els valors se situen a 12,98 i 11,1.

- A la UPC la *ratio* es troba molt per sota de la mitjana i també descendent; el motiu del descens és el mateix que a la UAB, encara que en aquest cas el fenomen s'accentua per l'existència d'un estancament quasi total del nombre de titulats²⁵ (excepte el curs 91-92).

Les despeses corrents anuals per titulat tenen una evolució similar a la UB i a la UAB, situant-se per sota de la mitjana els quatre primers cursos estudiats per superar-la a partir d'aleshores. Els valors de la UAB són lleugerament superiors als de la UB, mentre que els de la UPC representen sempre més del doble de la mitjana i, el curs 90-91, més del triple. El ràpid creixement de la despesa corrent i l'estancament de la producció de titulats expliquen aquesta situació.

Respecte a les despeses d'inversió per titulat, les diferències entre les universitats són molt notables i, una vegada més, l'ordre de valors de les universitats (de menor a major) se situa de la següent manera: UB, UAB i UPC.

Passarem a continuació a analitzar l'evolució de l'origen dels ingressos de la UBA, la UAB i la UPC. En l'apartat 3 (quadre 3.9.)

(25) Recordem, a més, que en el cas de la UPC la xifra de titulats de què disposem és la d'estudiants que acaben els seus estudis i no, com en el cas de la UB i de la UAB, del nombre d'estudiants que sol·liciten el seu títol.

apareixien els valors agregats per a aquestes tres universitats catalanes, valors que es repeteixen, juntament amb la seva desagregació, en el quadre 4.4. Efectuarem comentaris separatament de cadascun dels capítols d'ingressos tractats en el quadre 4.4.:

- En referència al capítol de "taxes i altres ingressos", la ràpida caiguda del valor agregat no es dona de forma homotètica a les tres universitats: en el cas de la UPC la davallada és relativament menor com a conseqüència de les partides d'"altres ingressos", més importants en aquesta universitat²⁶. Per a la UB, el descens és molt ràpid perquè es passa d'una participació del 27,65% el 1986 en una participació del 16,91% el 1992. La UAB, que ja tenia al començament del període estudiat un nivell baix en el cap. III (19,18%), passa a situar-se en un nivell del 12,61% el 1992, encara el més baix d'entre les tres universitats. Tal com ja s'ha esmentat, les dades que tractem queden incompletes perquè no ha estat possible accedir a la informació sobre la composició interna del cap. III.

- En el cap. IV, de transferències corrents, que a nivell agregat pot considerar-se estabilitzat al voltant d'una participació del 60% (excepte el 1992, any en què cau al voltant de tres punts), es donen poques diferències entre les universitats, excepte a la UPC durant els darrers quatre cursos estudiats, en els quals la participació cau sobtadament. La causa d'aquest descens és el ràpid increment del capítol IX coincidint amb l'inici del Pla quadriennal d'inversions.

- El cap. VII, de transferències de capital, que en el seu valor agregat descendeix fins l'any 1988 i comença a augmentar des d'aleshores per efecte del pagament dels interessos de les inversions del Pla quadriennal, presenta diferències importants entre les universitats. Els valors de la UAB se situen entre 5 i 7 punts per sobre de la mitjana, i assoleixen un 20,24% l'any 1992. Els valors de la UPC estan prop de la mitjana tots els anys, mentre que els de la UB es mantenen per sota i creixen menys ràpidament els quatre últims anys; això respon al fet que, proporcionalment, l'endeutament causat pel Pla quadriennal ha estat baix i, per tant, els interessos pels quals es reben transferències de capital de la Generalitat (a partir de 1989) són, així mateix, baixos.

- Respecte al cap. IX, de passius financers, els aspectes més importants ja han estat apuntats anteriorment: l'endeutament se situa en un nivell nul fins a l'inici del Pla quadriennal i creix més tard

(26) Únicament disposem de les dades sobre la composició del cap. III en el pressupost liquidat de la UB de 1992 i el de la UPC de 1992: per a la UB, sobre un total de 5.845 MPTA del cap. III, apareixen 2.285 MPTA en concepte d'"altres ingressos" (un 39,1%); per a la UPC, sobre un total de 5.230 MPTA del cap. III, apareixen 3.030 MPTA per a "altres ingressos" (un 57,9%).

a totes les universitats. La primera universitat que es financia mitjançant endeutament és la UAB. Entre 1989 i 1991 la UPC té la participació més elevada en el cap. IX, atès que, proporcionalment, la seva participació en el Pla quadriennal és la més important. La UB, amb excepció dels anys 1989 i 1990, se situa per sota de la mitjana en la participació del cap. IX en el total d'ingressos.

Quadre 4.4. Evolució de l'origen dels ingressos de la UB, la UAB i la UPC, 1986-1992. Percentatges.

	Taxes i altres ingressos (cap. III)	Transferències corrents (cap. IV)	Transferències de capital (cap. VII)	Passius financers (cap. IX)	Total
1986 UB	27,65	63,23	9,12	0,00	100
UAB	19,18	64,41	16,42	0,00	100
UPC	23,13	64,62	12,25	0,00	100
TOTAL	24,27	63,90	11,83	0,00	100
1987 UB	28,25	64,56	7,18	0,00	100
UAB	17,29	51,47	19,19	12,05	100
UPC	24,94	61,15	13,91	0,00	100
TOTAL	24,09	59,72	12,51	3,68	100
1988 UB	24,81	61,78	7,00	6,41	100
UAB	17,35	58,41	13,37	10,86	100
UPC	27,52	57,21	7,09	8,18	100
TOTAL	23,38	59,64	8,84	8,14	100
1989 UB	22,51	59,40	7,15	10,94	100
UAB	17,10	60,00	14,43	8,47	100
UPC	25,86	48,58	9,96	15,60	100
TOTAL	22,14	56,18	9,93	11,75	100
1990 UB	19,40	58,07	8,01	14,52	100
UAB	14,74	59,41	17,86	7,99	100
UPC	23,59	52,07	7,70	16,65	100
TOTAL	19,45	56,64	10,42	13,49	100
1991 UB	19,16	65,94	8,56	6,34	100
UAB	13,90	57,80	18,78	9,52	100
UPC	23,88	52,18	11,59	12,36	100
TOTAL	19,14	59,64	12,23	8,99	100
1992 UB	16,91	61,58	11,57	9,95	100
UAB	12,61	52,48	20,24	14,67	100
UPC	21,89	53,62	13,37	11,12	100
TOTAL	17,15	56,71	14,52	11,61	100

Font: UB, UAB i UPC: pressupostos liquidats, 1986-92.

Quadre 4.1. Evolució d'indicadors d'input de la UB, la UAB i la UPC, 1986-1992.

UB	Estudiants (a)	Professors (b)	(a/b)	Despesa corrent liquidada (MPTA)	Despesa inver. liquidada (MPTA)	Despesa corrent liquidada (c) (MPTA 1986)	Despesa inver. liquidada (d) (MPTA 1986)	(c/a) (PTA 1986)	(d/a) (PTA 1986)	(c/b) (PTA 1986)
1985-86	70.980	3.235	21,94	10.869,10	1.613,95	10.869,10	1.613,95	153.129	22.738	3.359.847
1986-87	74.522	3.488	21,37	11.643,60	1.635,63	11.061,42	1.553,85	148.432	20.851	3.171.279
1987-88	77.162	3.764	20,50	13.911,59	1.732,57	12.603,90	1.569,71	163.343	20.343	3.348.538
1988-89	78.362	3.768	20,80	16.546,43	3.227,75	14.031,37	2.737,13	179.058	34.929	3.723.825
1989-90	77.213	3.950	19,55	19.817,36	3.096,81	15.754,80	2.461,96	204.043	31.885	3.988.557
1990-91	77.853	3.741	20,81	23.618,31	4.591,45	17.737,35	3.448,18	227.831	44.291	4.741.339
1991-92	79.125	4.048	19,55	26.649,67	5.043,17	18.894,62	3.575,61	238.795	45.189	4.667.742
UAB	Estudiants (a)	Professors (b)	(a/b)	Despesa corrent liquidada (MPTA)	Despesa inver. liquidada (MPTA)	Despesa corrent liquidada (c) (MPTA 1986)	Despesa inver. liquidada (d) (MPTA 1986)	(c/a) (PTA 1986)	(d/a) (PTA 1986)	(c/b) (PTA 1986)
1985-86	26.607	1.531	17,38	5.079,00	1.540,00	5.079,00	1.540,00	190.890	57.880	3.317.440
1986-87	28.526	1.575	18,11	6.011,00	4.213,00	5.710,45	4.002,35	200.184	140.305	3.625.683
1987-88	30.639	1.655	18,51	7.322,00	4.294,00	6.633,73	3.890,36	216.513	126.974	4.008.297
1988-89	32.162	1.752	18,36	9.085,00	5.793,00	7.704,08	4.912,46	239.540	152.741	4.397.306
1989-90	33.144	1.838	18,03	10.776,00	7.436,00	8.566,92	5.911,62	258.476	178.362	4.661.001
1990-91	33.828	1.970	17,17	12.994,00	8.751,00	9.758,49	6.572,00	288.474	194.277	4.953.550
1991-92	34.873	2.094	16,65	14.754,44	6.969,21	10.460,90	4.941,17	299.971	141.690	4.995.653
UPC	Estudiants (a)	Professors (b)	(a/b)	Despesa corrent liquidada (MPTA)	Despesa inver. liquidada (MPTA)	Despesa corrent liquidada (c) (MPTA 1986)	Despesa inver. liquidada (d) (MPTA 1986)	(c/a) (PTA 1986)	(d/a) (PTA 1986)	(c/b) (PTA 1986)
1985-86	17.080	1.743	9,80	5.591,50	1.863,84	5.591,50	1.863,84	327.371	109.124	3.207.975
1986-87	18.977	1.626	11,67	5.683,09	1.473,03	5.398,94	1.399,38	284.499	73.741	3.320.379
1987-88	23.179	1.660	13,96	6.388,00	2.254,55	5.787,53	2.042,62	249.688	88.124	3.486.463
1988-89	26.297	1.857	14,16	8.305,46	3.762,05	7.043,03	3.190,22	267.826	121.315	3.792.693
1989-90	27.600	1.994	13,84	9.883,00	5.619,00	7.856,99	4.467,11	284.673	161.852	3.940.313
1990-91	28.026	2.171	12,91	12.056,00	7.266,00	9.054,06	5.456,77	323.059	194.704	4.170.454
1991-92	30.858	2.235	13,81	14.709,20	7.848,90	10.428,82	5.564,87	337.962	180.338	4.666.140

Font Pressupostos liquidats UB, UAB i UPC (1986-1992).

Estudiants i professors: UB (1992), UBA Gabinet Tècnic de Programació i Estudi (1992), UAB (1993), UPF (1992) i serveis acadèmics de les diferents universitats.

Quadre 4.2. Evolució de les transferències efectuades per la Generalitat de Catalunya (GC) a la UB, la UAB i la UPC, 1986-1992.

UB	Transf. cor. GC (MPTA)	Transf. capital GC (MPTA)	Transf. cor. GC (MPTA 1986)	Transf. capital GC (MPTA1986)	Transf. cor. GC/ Despesa corrent liquidada (%)	Transf. capit. GC/ Despesa inver. liquidada (%)	Transf. cor. GC/ alumne (PTA corrents)
1985-86	6.357,58	759,30	6.357,58	759,30	58,49	47,05	89.569
1986-87	8.932,46	663,40	8.485,84	630,23	76,72	40,56	119.863
1987-88	9.882,61	2.394,91	8.953,64	2.169,79	71,04	138,23	128.076
1988-89	12.320,65	1.976,82	10.447,91	1.676,34	74,46	61,24	157.227
1989-90	15.384,11	2.877,85	12.230,37	2.287,89	77,63	92,93	199.242
1990-91	17.500,84	2.435,79	13.143,13	1.829,28	74,10	53,05	224.793
1991-92	18.166,00	3.249,00	12.879,69	2.303,54	68,17	64,42	229.586

UAB	Transf. cor. GC (MPTA)	Transf. capital GC (MPTA)	Transf. cor. GC (MPTA 1986)	Transf. capital GC (MPTA1986)	Transf. cor. GC/ Despesa corrent liquidada (%)	Transf. capit. GC/ Despesa inver. liquidada (%)	Transf. cor. GC/ alumne (PTA corrents)
1985-86	3.825,13	1.081,10	3.825,13	1.081,10	75,31	70,20	143.764
1986-87	4.841,00	744,78	4.598,95	707,54	80,54	17,68	169.705
1987-88	5.948,29	1.156,16	5.389,15	1.047,48	81,24	26,93	194.141
1988-89	7.010,58	1.716,99	5.944,97	1.456,01	77,17	29,64	217.977
1989-90	8.663,82	1.932,19	6.887,74	1.536,09	80,40	25,98	261.399
1990-91	9.589,77	1.649,57	7.201,92	1.238,83	73,80	18,85	283.486
1991-92	10.116,00	1.587,00	7.172,24	1.125,18	68,56	22,77	290.081

UPC	Transf. cor. GC (MPTA)	Transf. capital GC (MPTA)	Transf. cor. GC (MPTA 1986)	Transf. capital GC (MPTA1986)	Transf. cor. GC/ Despesa corrent liquidada (%)	Transf. capit. GC/ Despesa inver. liquidada (%)	Transf. cor. GC/ alumne (PTA corrents)
1985-86	3.623,05	53,20	3.623,05	53,20	64,80	2,85	212.122
1986-87	4.881,45	364,62	4.637,38	346,39	85,89	24,75	257.230
1987-88	5.275,48	2.343,73	4.779,58	2.123,42	82,58	103,96	227.597
1988-89	6.630,64	3.192,10	5.622,78	2.706,90	79,83	84,85	252.144
1989-90	8.543,98	3.155,55	6.792,46	2.508,66	86,45	56,16	309.564
1990-91	9.575,67	2.889,04	7.191,33	2.169,67	79,43	39,76	341.671
1991-92	10.192,00	2.557,00	7.226,13	1.812,91	69,29	32,58	330.287

Font Pressupostos liquidats UB, UAB i UPC (1986-1992).
SPPU (1992), Comissionat per a Universitats i Recerca.

Quadre 4.3. Evolució d'indicadors d'output de la UB, la UAB i la UPC, 1986-1992.

UB	Titulats	Titulats/alumnes (%)	Despesa corrent liquidada (PTA)/ titulats	Despesa corrent liquidada (PTA 1986)/ titulats	Despesa inver. liquidada (PTA)/ titulats	Despesa inver. liquidada (PTA 1986)/ titulats
1985-86	7.701	10,85	1.411.389	1.411.389	209.577	209.577
1986-87	8.582	11,52	1.356.747	1.288.910	190.589	181.059
1987-88	8.694	11,27	1.600.137	1.449.724	199.283	180.551
1988-89	8.388	10,70	1.972.631	1.672.791	384.806	326.315
1989-90	9.571	12,40	2.070.563	1.646.098	323.562	257.232
1990-91	9.616	12,35	2.456.147	1.844.566	477.480	358.588
1991-92	7.386	9,33	3.608.133	2.558.166	682.801	484.106
UAB	Titulats	Titulats/alumnes (%)	Despesa corrent liquidada (PTA)/ titulats	Despesa corrent liquidada (PTA 1986)/ titulats	Despesa inver. liquidada (PTA)/ titulats	Despesa inver. liquidada (PTA 1986)/ titulats
1985-86	3.937	14,80	1.290.069	1.290.069	391.161	391.161
1986-87	4.012	14,06	1.498.255	1.423.342	1.050.100	997.595
1987-88	4.386	14,32	1.669.403	1.512.479	979.024	886.996
1988-89	4.328	13,46	2.099.122	1.780.055	1.338.494	1.135.043
1989-90	4.425	13,35	2.435.254	1.936.027	1.680.452	1.335.959
1990-91	4.390	12,98	2.959.909	2.222.892	1.993.394	1.497.039
1991-92	4.320	12,39	3.415.380	2.421.504	1.613.243	1.143.789
UPC	Titulats	Titulats/alumnes (%)	Despesa corrent liquidada (PTA)/ titulats	Despesa corrent liquidada (PTA 1986)/ titulats	Despesa inver. liquidada (PTA)/ titulats	Despesa inver. liquidada (PTA 1986)/ titulats
1985-86	1.449	8,48	3.858.868	3.858.868	1.286.294	1.286.294
1986-87	1.724	9,08	3.296.456	3.131.633	854.426	811.704
1987-88	1.644	7,09	3.885.645	3.520.394	1.371.381	1.242.471
1988-89	1.735	6,60	4.787.009	4.059.383	2.168.329	1.838.743
1989-90	1.582	5,73	6.247.155	4.966.489	3.551.833	2.823.707
1990-91	1.636	5,84	7.369.193	5.534.264	4.441.320	3.335.432
1991-92	2.013	6,52	7.307.104	5.180.737	3.899.106	2.764.466

Font: Titulats: Consell d'Universitats (1992) i serveis acadèmics de les diferents universitats; en el cas de la UB es tracta del nombre de títols sol·licitats, mentre que en el cas de la UAB i de la UPC es tracta d'alumnes que acaben els seus estudis.
Pressupostos liquidats UB, UAB i UPC (1986-1992).

5. Reflexions finals

Finalitzarem aquest article, tal i com ja havíem anunciat, apuntant una sèrie de propostes i reflexions que provenen especialment de la descripció de l'escenari universitari català actual efectuada en l'apartat 2. En aquesta descripció s'inclouen una sèrie de dificultats que havien sorgit durant el procés de forta expansió i es qualificava l'escenari de "competitiu i d'enfrontament d'interessos"; presentem les reflexions que segueixen amb la intenció d'enriquir el debat entorn de la política universitària catalana, que podria centrar-se prioritàriament, en l'actualitat, en les dificultats esmentades.

La política educativa ve definida per la combinació de dos àmbits diferenciats: el de definició i el de l'execució. El primer té un caràcter bàsicament polític, si bé ha de ser refermat mitjançant elements tècnics a l'hora d'efectuar dissenys de possibles escenaris i avaluar els seus costos i els seus efectes. L'àmbit de l'execució es configura, al contrari, amb un pes molt més destacat dels elements tècnics. En el cas de la política universitària catalana no sembla existir una combinació dels àmbits de definició i execució que configuren una planificació global del sistema; les tensions que es produeixen en l'escenari actual són fruit d'aquesta situació de reduït nivell de planificació.

La planificació ha de proporcionar un marc global en què es puguin incloure simultàniament diverses decisions en matèria universitària. Per tal de proporcionar aquest marc convé desenvolupar (i combinar) tres nivells diferenciats:

- *Diagnòstic de la situació actual.* En aquest article s'ha dut a terme un esforç encaminat al diagnòstic en l'àmbit del finançament; això no obstant, existeixen encara carències tant en aquest àmbit com en alguns d'altres com són, per exemple, els estudis de demanda social i la configuració del mapa universitari català.

- *Definició dels objectius de política universitària.* A partir del diagnòstic anterior, és necessari l'establiment d'objectius específics que defineixin el model. La fixació de tals objectius s'ha de dur a terme a partir de la utilització de criteris vinculats tant a l'eficiència com a l'equitat i, de poder ser, ha de basar-se en un consens com més ampli millor. Alguns exemples dels objectius als quals fem referència poden ser els següents: objectius en matèria de fixació de taxes i política de beques, objectius en matèria d'equilibri territorial, objectius en matèria d'especialització i coordinació dels tipus d'estudis, etc.

- *Disseny dels instruments necessaris per a l'execució de la política.* La consecució dels objectius fixats, i també l'avaluació dels processos tendents a la seva consecució, requereixen el disseny i l'aplicació d'una sèrie d'instruments. En destacarem els següents: comptabilitat (especialment de costos) homogènia entre les universitats; bases de dades actualitzades i homogènies sobre les variables més rellevants de demanda, oferta i finançament; sistema homogeni d'indicadors; criteris de finançament mitjançant mòduls i fórmules de finançament; sistema d'avaluació dels nivells de qualitat de la docència i la investigació, etc.

En aquesta última instància, el marc de planificació proposat hauria d'arribar a definir un nou model, que podríem denominar d'"especialització i cooperació", en el qual, una vegada fixats els objectius generals de la política universitària del conjunt de la Comunitat Autònoma, fos possible fer partícips les diferents universitats de segments de tals objectius, potenciant els "punts forts" de cada universitat dins del conjunt total d'objectius.

Aquesta introducció de la cooperació i la planificació com a element essencial en la definició del model no és incompatible amb un cert nivell de competitivitat que, tal i com s'ha vist, aporta diversos elements positius al sistema. Podria suprimir, això no obstant, els aspectes de la competitivitat que provoquen reduccions en els nivells d'eficiència agregada al sistema.

Un element essencial en el procés de planificació és l'establiment d'una relació de cooperació de les universitats catalanes entre si i d'aquestes amb el Comissionat per a Universitats i Recerca de la Generalitat de Catalunya, cooperació basada en millores de la transparència informativa existent actualment. Alguns dels possibles efectes de tal cooperació serien els següents:

- Potenciació de l'especialització de les universitats (tant en l'àmbit de la docència com en el de la investigació) d'acord amb les connexions existents entre cada universitat específica i el seu entorn socio-econòmic.
- Racionalització de la distribució entre universitats dels estudis que no estan originats en una especialització concreta de la universitat.
- Potenciació de la coordinació de la investigació i dels estudis de tercer cicle, tenint en compte les possibilitats d'economies d'escala existents.
- Harmonització dels processos de gestió universitària (especialment necessària en el cas de les noves universitats).

- Potenciació de l'ús de les noves tecnologies educatives, aprofitant els avantatges d'escala proporcionats per la cooperació.
- Consecució d'un acord sobre les característiques que defineixen el finançament universitari i que haurien de traslladar-se en una llei de finançament universitari que establís els elements objectius a què hem al·ludit en altres parts d'aquest article.

En referència en aquest últim punt, una llei de finançament hauria de garantir que el principi d'autonomia universitària fos aplicable al terreny dels ingressos. En aquest sentit, i en el context actual d'escassetat de finançament públic "tradicional", la llei podria obrir possibilitats de diversificació de les fonts d'ingrés de les universitats.

En la nostra opinió, no seria convenient centrar prioritàriament els objectius de la Llei de finançament en els aspectes relacionats amb l'aportació dels usuaris al finançament del servei, ja que l'increment dels preus de matrícula no pot considerar-se com un eix bàsic que permeti resoldre els problemes de finançament universitari. I això com a conseqüència bàsicament dels efectes potencials que poden tenir sobre l'accés dels estudiants els increments dels preus de matrícula.

Com exposa Calero (1993, cap. 6), existeixen diversos factors que poden incidir en aquest sentit. Destacarem entre aquests els tres següents: en primer lloc, no és correcte considerar com a intercanviables entre si les diferents formes de finançament directe a l'estudiant (subvencions als preus, beques i crèdits); diversos estudis empírics han apuntat la possibilitat que l'accés dels diferents grups socials es vegi modificat en alterar-se les formes de finançament esmentades. En segon lloc, és necessari tenir en compte que la informació sobre les fonts de finançament no és perfecta i està distribuïda de forma no homogènia entre els grups socials, sent la subvenció canalitzada a través del preu de la matrícula la més transparent i accessible als grups de renda més baixa. Finalment, la major part dels estudis econòmics realitzats sobre la demanda d'educació superior als Estats Units indiquen que existeixen diferències importants en les elasticitats-preu d'aquesta demanda per part de diferents grups socials. En concret, s'han detectat sistemàticament elasticitats majors en la demanda dels grups de rendes menors, en les dones i en les minories ètniques, per la qual cosa l'accés d'aquests grups es veuria afectat especialment per modificacions en els preus de matrícula.

La conjunció d'aquests tres factors aconsella mantenir una actitud prudent a l'hora de prendre decisions sobre l'elevació dels preus de matrícula i aprofundir en l'estudi dels possibles efectes sobre l'accés de decisions com aquestes.

Tal com s'ha dit en iniciar aquesta última secció, la intenció perseguida per aquestes reflexions és més la d'enriquir i impulsar un debat que la d'imposar una determinada perspectiva. Aquesta intenció està en la línia de la finalitat última dels esforços que es porten a terme des de l'Administració, les universitats i la investigació educativa: la millora del sistema universitari català.

Annex. Dades bàsiques sobre oferta i finançament universitari a Catalunya (curs 1991-92)

Presentem en aquest apartat dos quadres resum de la situació de les universitats catalanes (quant a oferta i finançament) l'any 1992, el més recent del qual compta amb dades completes. Apareixen, per separat, a l'a.1. la UB, UAB, UPC i UPF i a l'a.2. la UGI, UDL i URV, ja que les dades es refereixen al curs 1991-92 (i el pressupost de 1992) en el cas de les primeres, mentre que tan sols pot referir-se al primer trimestre del curs 1992-93 (i pressupost del quart trimestre de l'any 1992) en el de les segones.

Quadre a.1.: Dades bàsiques sobre oferta i finançament universitari, curs 1991-92 (pressupost liquidat 1992) UB, UAB, UPC, UPF.

	UB	UAB	UPC	UPF	TOTAL
DADES SOBRE OFERTA UNIVERSITÀRIA					
• Nombre de centres	20	17	16	4	57
• Nombre de titulacions	44	59	34	4	141
• Nombre d'estudiants	79.125	34.873	30.858	1.067	145.923
• Nombre de professors	4.048	2.094	2.235	134	8.511
• <i>Ratio</i> estudiants/professor	19,55	16,65	13,81	7,96	17,15
DADES SOBRE FINANÇAMENT UNIVERSITARI					
• Despesa corrent liquidada (MPTA)	26.649,7	14.754,4	14.709,2	2.460,4	58.574
• Despesa en inversió liquidada (MPTA)	5.043,2	6.969,2	7.848,9	2.748,2	22.610
• <i>Ratio</i> despesa corrent/alumne (PTA)	336.805	423.091	476.674	2.305.904	401.402
• <i>Ratio</i> despesa en inversions/alumne (PTA)	63.737	199.845	254.356	2.575.633	154.941
• <i>Ratio</i> despesa corrent/professor (PTA)	6.583.417	7.046.055	6.581.302	18.361.194	6.882.120
• <i>Ratio</i> despesa en inversió/professor (PTA)	1.245.842	3.328.180	3.511.826	20.508.955	2.656.504
• Beques INAPE, pagament directe al becarí (MPTA)	1.046,28	515,18	435,77	9,22	2.006,44
• Beques INAPE, pagament directe/total alumnes (PTA)	13.223	14.773	14.122	8.639	13.750
• Subvencions rebudes de la Generalitat per a despesa corrent (MPTA) (1)		11.028	10.971	2.150	24.149,00
• Subvencions rebudes de la Generalitat per a inversions (MPTA) (1)	3.249	1.587	2.557	5.441	12.834,00
• Pressupostos Direcció General d'Universitats (excloses transferències a Universitats)					5.699,54
• Pressupost de la Comissió interdepartamental d'Investigació i Innovació Tecnològica					3.100,90

(1) Abans de produir-se les minoracions en el 4t. trimestre.

Font: Pressupostos liquidats UB, UAB i UPC. Pressupost inicial de la UPF.

Transferències de la Generalitat de Catalunya: SPPU (1992), Comissionat per a Universitats i Recerca.

Resta de dades proporcionades pels serveis acadèmics de les diferents universitats.

Quadre a.2.: Dades bàsiques sobre oferta i finançament universitari, curs 1992-93 (pressupost 4t trimestre 1992). Noves universitats: UGI, UDL, URV.

	UGI	UDL	URV	TOTAL
DADES SOBRE OFERTA UNIVERSITÀRIA				
• Nombre de centres	5	7	9	21
• Nombre de titulacions	16	14	15	45
• Nombre d'estudiants	6.851	7.178	8.023	22.052
• Nombre de professors	450	530	500	1.480
• <i>Ratio</i> estudiants/professor	15,22	13,54	16,05	14,90
DADES SOBRE FINANÇAMENT UNIVERSITARI				
• Despesa corrent liquidada (MPTA)	600,4	715,4	748,5	2.064,3
• Despesa en inversió liquidada (MPTA)	86,6	78,7	52,3	217,5
• <i>Ratio</i> despesa corrent/alumne (PTA)	87.641	99.668	93.292	93.612
• <i>Ratio</i> despesa en inversions/alumne (PTA)	12.635	10.957	6.518	9.863
• <i>Ratio</i> despesa corrent/professor (PTA)	1.334.289	1.349.849	1.496.960	1.394.818
• <i>Ratio</i> despesa en inversió/professor (PTA)	192.356	148.396	104.580	146.959
• Subvencions rebudes de la Generalitat per a despesa corrent (MPTA)	1.235,00	1.750,00	1.707,00	4.692,0
• Subvencions rebudes de la Generalitat per a inversions (MPTA)				200,0

Fonts: Pressupostos liquidats del 4t trimestre de la UGI i la URV. Estimació del pressupost liquidat de la UDL. Transferències de la Generalitat de Catalunya: SPPU (1992), Comissionat per a Universitats i Recerca. Resta de dades proporcionades pels serveis acadèmics de les diferents universitats.

Bibliografia

- CALERO, JORGE (1993): *Efectos del gasto público educativo. El sistema de becas universitarias*. Barcelona: Servei de Publicacions UB.
- CONSEJO DE UNIVERSIDADES (1992): *Anuario de estadística universitaria*. Madrid: Consejo de Universidades.
- CONSELL INTERUNIVERSITARI DE CATALUNYA (1990): *Proposta de criteris per a la programació universitària de Catalunya*. Barcelona: Departament d'Ensenyament (Butlletí Informatiu).
- DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT, GENERALITAT DE CATALUNYA (1989): *Estudis previs per a la localització territorial de la IV universitat*. Barcelona: Departament d'Ensenyament (còpia mimeografiada).
- DIRECCIÓ GENERAL D'UNIVERSITATS (1988): *Bases per a un avantprojecte de la IV universitat*. Barcelona: Direcció General d'Universitats (còpia mimeografiada).
- DIRECCIÓ GENERAL D'UNIVERSITATS (1989): *Memòria-projecte de la creació d'una nova universitat pública a Catalunya*. Barcelona: Direcció General d'Universitats (còpia mimeografiada).
- DIRECCIÓ GENERAL D'UNIVERSITATS (1993): *El sistema universitari de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- GENERALITAT DE CATALUNYA, CIRIT (1993): *Pla de Recerca de Catalunya 1993-1996*. Barcelona: Comissionat per a Universitats i Recerca.
- GRUP DE TREBALL SOBRE PROGRAMACIÓ UNIVERSITÀRIA (1992): *Bases per a la programació universitària de Catalunya 1992-1997*. Barcelona: Consell Interuniversitari (còpia mimeografiada).
- JAMES, E.; BENJAMIN, G. (1993): "La distribución de la enseñanza y la redistribución de la renta por medio de la enseñanza en Japón". *Hacienda Pública Española*, vol. 125 (ed. original 1987), pàg. 209-222.
- KAISER, F.; KOELMAN, J. B. J.; FLORAX, R. J. G. M. (1993): *Public Expenditure on Higher Education*. Londres: Jessica Kingsley Pub.
- LAPORTE I SALAS, JOSEP (1990): *Perspectives de la Universitat a Catalunya*. Barcelona: Universitat de Barcelona, Actes Universitaris.
- LLEONART, PERE (coordinador) (1986): *La demanda universitària a Catalunya*. Barcelona: Departament d'Ensenyament.
- MOLTÓ, T.; OROVAL, E. (1980): *Análisis de los criterios para la asignación de recursos a los centros de enseñanza superior*. Barcelona: ICE UB.
- MOLTÓ, T.; OROVAL, E.; CALERO, J.; BONAL, X. (1991): *La financiación y el gasto público en la enseñanza pública superior. Una aplicación al sistema educativo de la C.A. del País Vasco*. Vitòria: Gobierno Vasco.
- MOLTÓ, T.; OROVAL, E. (1993): *Planificación de la enseñanza superior. Escenarios para el sistema público de la C.A. del País Vasco*. Vitòria: Gobierno Vasco.

- MORA, J. G.; PALAFOX, J.; PÉREZ GARCÍA, F. (1993): *La financiación de las universidades valencianas*. València: Edic. Alfons el Magnànim-Generalitat Valenciana.
- PARLAMENT DE CATALUNYA, DIARI DE SESSIONS (1987): "Comissió de Política Cultural, sessió del 23-6-87". *Diari de Sessions*, vol. C-149.
- PARLAMENT DE CATALUNYA, DIARI DE SESSIONS (1987): "Sessió Plenària del 18-2-93". *Diari de Sessions*, vol. C-149.
- SPPU (1992): *Evolució de les subvencions i inversions a les universitats catalanes 1985-1992*. Barcelona: SPPU (còpia mimeografiada).
- UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA (1992): *Memòria del Curs Acadèmic 1991-1992*. Barcelona: Secretaria General UAB.
- UNIVERSITAT DE BARCELONA (1993): *Memòria del Curs Acadèmic 1991-1992*. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- UNIVERSITAT DE BARCELONA, GABINET TÈCNIC DE PROGRAMACIÓ I ESTUDIS (1992): *Evolució i estat actual en xifres 1992*. Barcelona: Universitat de Barcelona-Gabinet Tècnic de Programació i Estudis.
- UNIVERSITAT POLITÈCNICA DE CATALUNYA (1992 i 1993): *Pressupost*. Barcelona: UPC.
- UNIVERSITAT POLITÈCNICA DE CATALUNYA (1993): *Liquidació del Pressupost de 1992 i estats auditats*. Barcelona: UPC.
- UNIVERSITAT POLITÈCNICA DE CATALUNYA (1993): *Memòria Curs 1991-1992*. Barcelona: Servei de Publicacions UPC.
- UNIVERSITAT POMPEU FABRA (1992): *Memòria del Curs Acadèmic 1991-1992*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra.

Abstracts

El artículo analiza la expansión de la universidad catalana durante los años 1985-1992, prestando especial atención a las pautas que ha seguido la financiación de tal expansión. Se estudian específicamente los aspectos relacionados con el Plan Cuatrienal de Inversiones y la creación de las nuevas universidades (Universitat Pompeu Fabra, Universitat de Girona, Universitat de Lleida i Universitat Rovira i Virgili). En el artículo se aportan también diversas propuestas relativas a la política universitaria catalana y a su financiación.

Palabras clave:
 - Financiación de la educación superior -
 Planificación educativa
 - Economía de la educación

Dans cet article, on analyse l'expansion de l'université catalane sur la période 1985-1992, en s'intéressant tout particulièrement aux critères qui ont été retenus pour assurer le financement de cette expansion. Il étudie notamment différents aspects du Plan quadriennal d'investissements et la création des nouvelles universités (Universitat Pompeu Fabra, Universitat de Girona, Universitat de Lleida et Universitat Rovira i Virgili). Il fait également différentes propositions relatives à la politique universitaire catalane et à son financement.

Mots clés: Financement de l'enseignement supérieur -
 Planification de l'enseignement -
 Économie de l'éducation.

The article analyses the expansion of the university in Catalonia from 1985 to 1992, with particular attention to the guidelines of the financing. A special study is made of the aspects relating to the Four-Year Investment Plan and the foundation of the new universities (Universitat Pompeu Fabra, Universitat de Girona, Universitat de Lleida and Universitat Rovira i Virgili). The article also puts forward various proposals relating to Catalan university policy and its financing.

Key words: Financing of higher education -
 Educational planning -
 Economy of education.